

AKSJOLOGICZNE UWARUNKOWANIA WYCHOWANIA DZIECKA

AXIOLOGICAL CONDITIONS FOR CHILD UPBRINGING

Beata Wołosiuk^{1(A,B,C,D,E,F,G)}

¹Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
Pope John Paul II State School of Higher Education in Biała Podlaska

Wołosiuk, B. (2019). Aksjologiczne uwarunkowania wychowania dziecka/Axiological conditions for child upbringing, *Rozprawy Społeczne/Social Dissertations*, 13(2), 36-45. <https://doi.org/10.29316/rs/113312>

Wkład autorów/ Authors' contribution:

- A. Zaplanowanie badań/
Study design
- B. Zebranie danych/
Data collection
- C. Dane – analiza i statystyki/
Data analysis
- D. Interpretacja danych/
Data interpretation
- E. Przygotowanie artykułu/
Preparation of manuscript
- F. Wyszukiwanie i analiza
literatury/
Literature analysis
- G. Zebranie funduszy/
Funds collection

Tabele/Tables: 0

Ryciny/Figures: 0

Literatura/References: 20

Otrzymano/Submitted:
maj/May 2019

Zaakceptowano/Accepted:
czerwiec/June 2019

Streszczenie

Artykuł przedstawia zagadnienie dotyczące uwarunkowań wychowania do wartości. Na wstępie został omówiony proces wychowania do wartości. Mówiąc o wychowaniu do wartości należy zwrócić uwagę na rolę jaką odgrywają różne środowiska wychowawcze. Najważniejszym miejscem, gdzie kształtuje się hierarchia wartości dziecka jest jego rodzina. Następnie środowisko szkolne w sposób zamierzony i ukierunkowany wpływa na wartości ucznia. Nauczyciel przekazujący dzieciom w szkole określone wiadomości, jednocześnie wprowadza je w świat wartości. Grupa rówieśnicza również odgrywa istotną rolę w kształtowaniu wartości młodego człowieka. Obecnie jednym z istotnych czynników kształtujących system wartości są mass media.

Słowa kluczowe: wartości, wychowanie, dziecko, rodzina

Summary

This article presents the issue of conditions of values-oriented upbringings. At the beginning the process of values-oriented upbringing. Talking about values-oriented upbringing one should pay attention to the role played by various educational environments. The most critical place, where a child's hierarchy of values is shaped, is their family. It is followed by the school environment, which influences child's values in an intentional and purposeful manner. A teacher sending to children specific messages in a school introduces them at the same time to the world of values. A peer group also plays an essential role in shaping the values of a young person. Currently, one of important elements shaping the system of values is mass media.

Key words: values, upbringing, child, family

Wprowadzenie

Aksjologia (gr. *axios* – mający wartość, wartościowy, *logos* rozum, teoria, nauka) jest dyscypliną wiedzy, zajmującą się problematyką wartości. Powstała na przełomie XIX i XX wieku. Aksjologia odgrywa bardzo ważną rolę w pedagogice. Wiedza pedagogiczna powinna opierać się na wiedzy o wartościach.

Można się zgodzić z S. Michałowskim, że: „odcięcie ludzkiej egzystencji od jej aksjologicznego źródła oznacza tym samym przyjęcie hipotezy życia na próbę oraz zdolności i wystarczalności człowieka do samorealizacji i samostanowienia o sobie i normach moralnych. Pozostawienie człowieka samemu sobie, to pozostawienie go w osamotnieniu, które nieuchronnie musi prowadzić do przeżycia nicości.

Introduction

Axiology (Greek: *axios* – bearing value, valuable, *logos* mind, theory, education) is a discipline of knowledge dealing with the issues of value. It was created at the turn of XIX and XX century. Axiology plays a very important role in pedagogy. Pedagogical knowledge should base on knowledge about values.

One can agree with S. Michałowski that: “separation of human existence from its axiological source means accepting the hypothesis about life on the test and the ability and sufficiency of a human to self-fulfil and self-determine himself and his moral norms. Leaving a man on his own means leaving him in solitude that unavoidably leads to an experience of nothingness.

Adres korespondencyjny: Beata Wołosiuk, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, ul. Sidorska 95/97, 21-500 Biała Podlaska, e-mail: beata@wolosiuk.com, tel.: 83 344 99 00.

Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Beata Wołosiuk

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Tłumienie orientacji transcendentальной oznacza także nieuznawanie absolutnych i nieredukowalnych wartości i pozbawienie człowieka widzenia i oceny tego, co słuszne dopuszczalne, dobre, ważne, niezwykłe” (Michałowski, 1993, s. 14). Człowiek, który nie posiada żadnych wzorców, nie ma punktów odniesienia w życiu jest zagubiony. Dlatego tak ważne jest wychowanie do wartości.

Wychowanie do wartości

Wartości odgrywają w życiu bardzo ważną rolę, decydują o egzystencji, sensie i jakości życia każdego człowieka. Wartość jest pojęciem wieloznacznym i w zależności od dyscypliny naukowej może być różnie interpretowane. W pedagogice można za Nowakiem powiedzieć, że „wartości wyrażają to, co być powinno i czego pragniemy, wpisują w rzeczywistość pewien sens ostateczny, ukazują to, co naprawdę istotne i do czego warto dążyć. Są filarami, na których opiera się życie społeczne, osobiste i wspólnotowe. Podstawowe zachowania ludzkie są przez nie motywowane i regulowane. Stanowią podstawowy element ludzkich postaw i przyjętego stanowiska” (Nowak, 2001, s. 393). Jan Paweł II słusznie twierdzi: „tylko dzięki prawdziwym wartościom człowiek może stawać się lepszy, rozwijać w pełni swoją naturę. Człowiek nie znajduje swoich prawdziwych wartości zamykając się w sobie, ale otwierając się i poszukując ich także w wymiarach transcendentálních wobec niego samego. Jest to konieczny warunek, który każdy musi spełnić, aby stać się i wzrastać jako osoba dojrzała” (Jan Paweł II, 1998, s. 43).

Wprowadzanie młodego człowieka w świat określonych wartości, odbywa się w toku procesu wychowania. S. Kunowski określa wychowanie jako „wszelkie celowe oddziaływanie ludzi dojrzałych (wychowawców) przede wszystkim na dzieci i młodzież (wychowanków), aby w nich kształtować określone pojęcia, uczucia, postawy, dążenia” (Kunowski, 1981, s.15). Trudno wyobrazić sobie wychowanie bez wartości. Jak zauważa W. Brezinka: „Kto wychowuje, wartościuje” (Brezinka, 2000, s.371). Wychowanie do wartości jest kształtowaniem określonych potrzeb i upodobań, budzenie chęci poszukiwania prawdy, rozwijaniem umiejętności rozróżniania rzeczy dobrych od złych. Tak więc, głównym celem wychowania do wartości jest dojrzałość aksjologiczna, czyli wewnętrznie spójna orientacja aksjologiczna we wszystkich sferach oraz niezmienny stosunek do określonych wartości (Olbrycht, 2002, s. 95). Kształcenie aksjologiczne to „rozwijanie i doskonalenie w człowieku sfery odpowiadającej za sposób rozumienia i pojęcia wartości, za procesy wartościowania, postawy wobec wartości i dążenie do wartości” (Olbrycht, 2002, s. 89). Wychowanie, a zatem również wychowanie do wartości zależy od sytuacji wychowawczej, czyli różnorodnych okoliczności towarzyszących temu procesowi.

Transcendental orientation suppression also means not recognizing absolute and irreducible values and depriving a human being of vision and estimation of what is acceptable, good, important, inalienable.” (Michałowski, 1993, p. 14.) A man, who hasn't got any role models and any reference points, is lost in life. For this particular reason, values-oriented upbringing is so important.

Values-oriented upbringing

Values play a very crucial role in life, they decide about existence, sense and the quality of life of every human being. A value is an ambiguous concept and, depending on the scientific discipline, IT may be interpreted differently. In pedagogy, one may agree with Nowak that: “values express what should be and what we want, placing in reality a certain definitive sense, showing what is really essential and what is worth pursuing. They are the pillars on which social, personal and community life is based. Basic human behaviours are motivated and regulated by them. They are the basic element of human attitudes and adopted stands” (Nowak, 2001, p. 393.) John Paul II rightly claims: “only thanks to true values can a human become better, fully develop his nature. A man does not find his true values by enclosing himself but by opening himself and looking for them also in transcendental dimensions towards himself. It is a precondition that everyone needs to fulfil in order to become and grow as a mature person.” (John Paul II, 1998, p. 43.)

Introducing a young person to the world of specific values takes place during the upbringing process. S. Kunowski defines upbringing as “all intentional interactions of mature people (educators) first of all with children and youth (pupils), to form in them specific definitions, emotions, attitudes, aspirations.” (Kunowski, 1981, p. 15.) It is hard to imagine an upbringing without values. W. Brezinka notes: “those who educate, values” (Brezinka, 2000, p. 371.) Values-oriented upbringing shapes specific needs and preferences, awakening the will to look for the truth, developing the ability to distinguish between good and bad things. Thus, the main aim of values-oriented upbringing is a mature axiology, in other words, internally coherent axiological orientation in all spheres and a changeless attitude towards specific values. (Olbrycht, 2002, p. 95.) Axiological education means “developing and perfecting the sphere in a human being, responsible for the way of understanding and the concept of values as valuation processes, attitudes towards values and pursuing values.” (Olbrycht, 2002, p. 89.) Upbringing, thus also the values-oriented upbringing, depends on the educational situation, that is various circumstances accompanying this process.

Główni twórcy klaryfikacji wartości L. E Raths, M. Harmin, S. B. Simon uważają, że nabywanie wartości dokonuje się w procesie wartościowania, na który składa się:

- wolny wybór;
- wybieranie spośród alternatywnych możliwości;
- opowiadanie się za wyborem po rozważeniu konsekwencji każdej z nich;
- akceptowanie wartości cennych dla wychowanka;
- pozytywne ocenianie wartości wybranych w sposób wolny;
- postępowanie zgodne z wyborem wartości;
- konsekwentne orientowanie się wybranymi wartościami w różnych sytuacjach i zachowaniach (Raths, Harmin, Simon, 2005, s.134).

Zdaniem L. E Raths, M. Harmin, S. B. Simon wybór pożądanych wartości uzależniony jest od odpowiednich warunków, takich jak:

- podmiotowe traktowanie uczestników kształcenia aksjologicznego,
- partnerskie traktowanie,
- zapewnienie poczucia bezpieczeństwa,
- wzajemna akceptacja,
- współpraca,
- pomoc (Raths, Harmin, Simon, 2005, s.133).

Proces wychowania do wartości często napotyka na różnego rodzaju bariery, które mogą tkwić w samym człowieku jak i otaczającym świecie (Gajda, 2008, s.39). Każdy człowiek żyje w danym środowisku, które na niego ma wpływ. Dlatego mówiąc o wychowaniu do wartości należy zwrócić uwagę na rolę jaką odgrywają różne środowiska wychowawcze. Na rozwój wartości, który trwa całe życie ma wpływ przede wszystkim rodzina, następnie szkoła, grupa rówieśnicza, a obecnie również dużą rolę przypisuje się środkom masowego przekazu.

Rodzina w procesie wychowania do wartości

Pierwszym i najważniejszym środowiskiem, w którym kształtują się wartości jest rodzina. Wpływ rodziny, a przede wszystkim rodziców na kształtowanie się osobowości dziecka trwa przez wiele lat i przebiega dwoma torami: jako świadoma praca wychowawcza oraz jako oddziaływanie niezamierzone. Rodzina oddziałuje na dziecko poprzez czynności i zdarzenia, które w niej są obecne, poprzez postępowanie rodziców, rodzeństwa oraz relacje między jej członkami (Ziemska, 1986).

Podstawowym zadaniem rodziny jest wychowywanie dzieci. Środowisko rodzinne jest podstawowym miejscem, gdzie kształtuje się hierarchia wartości młodego człowieka. To w jaki sposób rodzice wychowują swoje dzieci, jak wprowadzają je w świat wartości zależy od wielu czynników. Proces kształtowania wartości w rodzinie zależy m.in. od:

- osobowości rodziców,
- postaw rodzicielskich,

The main creator of the clarification of values, L. E Raths, M. Harmin, S. B. Simon, claims that acquisition of values takes place in the valuation process, which consists of:

- free choice;
- choosing from alternative options;
- advocating for a choice after considering the consequences each of them;
- accepting values which are precious for a pupil;
- positive assessment of freely chosen values;
- proceeding in accordance with the choice of values;
- consistent orientation of the chosen values in various situations and behaviours (Raths, Harmin, Simon, 2005, p. 134.)

In the opinion of L. E. Raths, M, Harmin, S. B. Simon the choice of proper values depends on appropriate conditions such as:

- subjective treatment of axiological education participants
- partner treatment,
- ensuring a sense of security,
- mutual acceptance,
- collaboration,
- help (Raths, Harmin, Simon, 2005, p. 133.)

The process values-oriented upbringing often encounters various types of barriers, which lie inside people and the surrounding world (Gajda, 2008, p. 39.) Every man lives in special environment that impacts them. Therefore, speaking about values-oriented upbringing, one ought to pay attention to the role which is played by various educational environments. Moreover, the development of values, which lasts the whole life, is influenced primarily by family, followed by school, peer group and currently also a huge role is assigned to mass media.

Family in the process of values-oriented upbringing

The first and most important environment in which values are shaped is family. An impact of family, especially the parents on creation of personality of a child lasts for many years and is twofold: as a conscious educational work and as an unintended effect. The family influences a child through the activities and events that are present in it, through parents and siblings' behaviour and the relationship between its members. (Ziemska, 1986)

The basic task of a family is to bring up children. Family environment is a basic place, where the hierarchy of young man's values is formed. How the parents bring up their children, how they introduce them to the world of values depends on many elements. The process of creating values in a family depends, among others, on:

- personalities of parents,
- parental attitudes,
- educational style,

- stylu wychowawczego,
- technik wychowawczych,
- preferowanych przez nich wartości (Wołosiuk, 2010).

Ważne jest, aby rodzice wprowadzając dziecko w świat wartości respektowali następujące zasady:

- wierność swoim poglądom i głoszonym wartościom,
- jedność postawy, zachowań i czynów rodziców w codziennych sytuacjach,
- rozmowa i dialog jako podstawowa forma przekazywania wartości,
- traktowanie dziecka w sposób podmiotowy,
- przekaz wartości należy traktować jako proces a nie sporadyczna sytuację (Cudak, 2010).

Przekaz wartości w rodzinie obejmuje dwa procesy. „Pierwszy z nich przebiega wewnątrz diady małżeńskiej i polega na modyfikowaniu wartości norm moralnych małżonków na skutek wzajemnych oddziaływań, inaczej mówiąc polega na wyrównywaniu się wartości małżonków. Drugi typ przekazu obejmuje wpływ rodziców na kształtujący się system wartości norm etycznych ich dzieci, a w miarę dorastania polega także na wpływie dzieci na system wartości rodziców” (Brzozowski 1993, s.190).

W rodzinie możemy spotkać kilka odmian oddziaływania:

1. Oddziaływania niezamierzone, obojętne z wychowawczego punktu widzenia.
2. Oddziaływania niezamierzone, lecz nieobojętne z wychowawczego punktu widzenia.
3. Zamierzone oddziaływania rodziców, zorientowane na realizację celów samej rodziny jako grupy.
4. Zamierzone oddziaływania wychowawcze, zorientowane na realizację celów wychowawczych obowiązujących w społeczeństwie globalnym (Kawula, 2004).

W procesie wychowania do wartości w rodzinie możemy wyróżnić następujące mechanizmy:

- mechanizm naśladownictwa i identyfikacji,
- mechanizm kontroli społecznej, który występuje z systemem nagród i kar,
- mechanizm inspirujący i pobudzający (Kawula, 2004).

Hierarchia wartości rodziców ma wpływ na wartości preferowane przez ich dzieci. To w jakim zakresie dzieci preferują wartości lansowane przez ich rodziców zależy od wielu czynników. Rostowska wymienia:

- wiek dziecka,
- spójność systemu wartości matek i ojców,
- ocena systemu wartości rodziców przez szerszą grupę społeczną (Rostowska, 2001).

Dzieci chętnie naśladowują wartości swoich rodziców, gdy w rodzinie panuje ciepła i życzliwa atmosfera, gdzie rodzice często rozmawiają ze swoimi dziećmi tłumacząc i wyjaśniając swoje oczekiwania.

F. Neidhart wymienia trzy formy, dzięki którym dzieci preferują wartości lansowane przez ich rodziców:

- educational techniques,
- their preferred values (Wołosiuk, 2010).

It is important that parents introducing a child to the world of values respect the following rules:

- faithfulness to their views and proclaimed values,
- unity of attitude, behaviours and actions of parents in everyday situations,
- conversation and dialogue as the basic form of transmitting values,
- treating the child subjectively,
- transmission of values should be treated as a process and not a sporadic situation (Cudak, 2010.)

The transmission of values in the family includes two processes. “The first of them takes place inside a marriage dyad and involves modification of values of married couple’s moral norms as a result of mutual interactions, in other words, it consists in equalizing the value of spouses. The second type of transmission involves the parents’ influence on rising system of value of ethical norms of their children, and while growing up, it consists also in influence of children on the system of parents’ values” (Brzozowski, 1993, p. 190.)

In the family we can meet several varieties of impact:

1. Unintended impacts, neutral from an educational point of view.
2. Unintended impacts, but not neutral from an educational point of view.
3. Intended parents’ impacts, focused on achieving goals of the family itself as a group.
4. Intended educational impacts, focused on achieving educational goals that apply in global society (Kawula, 2004.)

In the process of values-oriented upbringing in a family we can highlight the following mechanisms:

- mechanism of imitation and identification,
- mechanism of social control, which co-exists with the system of prizes and punishments,
- inspiring and stimulating mechanism (Kawula, 2004.)

The hierarchy of parents’ values has an influence on the values preferred by their children. The extent to which the children prefer values promoted by their parents depends on many elements. Rostowska lists:

- the age of a child,
- coherence of the value system of mothers and fathers,
- assessment of the value system of parents by a wider social group (Rostowska, 2001.)

Children willingly imitate their parents’ values when there is warm and friendly atmosphere in the family, where parents often talk to their children, explaining their expectations.

F. Neidhart lists three forms, thanks to which children prefer the values promoted by their parents:

1. W trakcie bezpośredniego wychowania, opierając się na posiadanych wzorach i stylach wychowania – wpajają i wzmacniają pożądane wartości.
2. Rodzice stanowiąc wzór, oddziałują spontanicznie.
3. Dzieci poprzez naśladownictwo przyjmują wartości rodziców (Błasiak, 2009).

Natomiast J. Wilk uważa, że w procesie wychowania do wartości bardzo ważna jest sympatia, czyli „zdolność wzajemnego, psychicznego dostrajania się” (Wilk, 2002, s. 44-45), systematyczne powtarzanie określonych czynności (naśladownictwo, imitacja), wiarygodne przekazanie własnych wartości, wyjaśnianie, argumentowanie.

Rodzice przekazując swoim dzieciom wartości muszą pamiętać o akceptacji. Jak słusznie zauważa T. Kukołowicz: „Akceptacja dziecka to przyjęcie go takim, jakie ono jest, z jego cechami fizycznymi, usposobieniem, z jego możliwościami umysłowymi i łatwością osiągnięć w jednych dziedzinach, a ograniczeniami i trudnościami w innych. (...) Istotą akceptacji stanowi przyjęcie w dziecku człowieka, którego nie wolno nam odrzucać ani potępiać, natomiast możemy ganić jego czyny. (...) Do istoty akceptacji należy również poprawianie wszystkich odchyłeń w zachowaniu, naprowadzanie na prostą drogę, zgodnie z celem i dobrem dziecka” (Kukołowicz, 1998, s. 13).

Szkoła a wychowanie do wartości

Kształcenie aksjologiczne w szkole ma charakter ukierunkowany i zamierzony. W środowisku szkolnym główną rolę odgrywa nauczyciel. Nauczyciel przekazujący dzieciom w szkole określone wiadomości, jednocześnie wprowadza je w świat wartości. Przekazując wartości musi traktować ich podmiotowo, szanując ich prawa do wolnego wyboru. Powinien pozwolić na zadawanie pytań. Nauczyciel będzie wiarygodny, gdy sam realizuje wartości, które głosi.

Nauczyciel przekazujący wiedzę, umożliwi poznanie prawdy, która jest wartością podstawową. Oczekuje się, aby dostarczana uczniom wiedza była prawdziwa. Tak więc, nauczyciel musi chronić uczniów przed kłamstwem, nieuczciwą propagandą, demagogią (Klimek, 2007). W procesie wychowania nauczyciel za pośrednictwem języka, dobierając odpowiednie słowa, przybliży uczniom wartości ukazując ich sens, konieczność i atrakcyjność (Klimek, 2007). Dlatego bardzo ważne jest, aby nauczyciel miał odpowiedni rozwinięte kompetencje językowe.

Nie wystarczy jednak, aby nauczyciel tylko mówił o wartościach, musi dostarczyć przede wszystkim odpowiednie wzory postępowania. Szkoła powinna wdrażać odpowiednie zachowania i działania, które będzie zgodne z lansowanymi wartościami. Ważne jest też, aby nauczyciel skłaniał uczniów do wyboru wartości, które będą przez nich

1. During direct upbringing, relying on possessed patterns and styles of upbringing – they instil and strengthen desirable values.
2. Parents who are role-models act spontaneously.
3. Children accept parents' values through imitation (Błasiak, 2009).

However, J. Wilk believes that sympathy is very important in the process of values-oriented upbringing, so “ability of mutual, mental tuning” (Wilk, 2002, pp. 44-45) systematic repetition of certain activities (imitation), believable transmission of individual values, explanation, argumentation.

Parents have to remember about acceptance while passing the values onto their children.

T. Kukołowicz correctly notes: “Acceptation of a child is accepting him as he is, with his physical appearance, disposition, with his mental abilities and easiness of achievement in some fields and limitations and difficulties in others. (...) The essence of acceptance is an acceptance of a man in a child that we must neither reject nor disapprove, but we can assess his deeds. (...) The essence of acceptance also involves correcting all deviations in behaviour, leading towards a straight way, according to the goal and the good of a child” (Kukołowicz, 1998, p. 13.)

School and values-oriented upbringing

Axiological education is aimed and intended at school. Teachers play a major role in the school environment. They pass on specific information to children, at the same time, introducing them to the world of values. When passing on the values, they have to treat them subjectively, respecting their rights of free choice. They should let them ask questions. The teacher will be reliable as long as he realizes the values that he proclaims.

The teacher, who passes on the knowledge, makes it possible to find the truth, which is a basic value. It is expected that the knowledge passed on to students will be real. Thus, the teacher has to protect students from lies, unfair propaganda, demagoguery (Klimek, 2007.) In the process of upbringing, the teacher, through a language, by choosing the right words, brings the values closer to students, showing their sense, necessity and attractiveness (Klimek, 2007.) Therefore, it is extremely important for the teacher to have appropriate language skills.

It is not enough for the teacher merely to talk about the values; he has to deliver primarily appropriate behavioural patterns. The school should implement appropriate behaviours and activities that will be compatible with the promoted values. It is also important that the teacher encourages the students to choose values, which will be accepted and updated by them. Thus, the task of a teacher is to pass on the ability of assessing their own views

akceptowane i aktualizowane. Tak więc zadaniem nauczyciela jest przekazanie umiejętności oceny własnych poglądów i działań.

Autorytet aksjologiczny to osoba, której sposób postępowania fascynuje i skłania do naśladowania, To wzór osobowy, który wyznacza cele ludzkiemu działaniu. Możemy wyróżnić autorytet moralny, estetyczny, religijny. Często autorytetem estetycznym są „gwiazdy” muzyki lub filmu, tzw. celebryci (Jacko, 2007).

Aby nauczycie stał się dla ucznia autorytetem musi być autentyczny i wiarygodny. M. Łobocki uważa, że: „Uznawanie autorytetów wiąże się wprawdzie z pewnymi ograniczeniami wolności wychowanków, ale na pewno jej nie niweczy, lecz odpowiednio ją ukierunkowuje i - dzięki temu - zapobiega niepożądanym moralnie i społecznie zachowaniom. Wszelki nadmiar swobody bowiem prowadzi do anarchii. Dlatego trudno pojąć właściwy sens swobody w wychowaniu bez jednoczesnego odwoływania się do pojęcia autorytetu.(...) Celowość uznawania autorytetu w wychowaniu uzasadnia się przede wszystkim tym, iż przyczynia się ona do większej jego skuteczności” (Łobocki, 1994, s. 8-9).

Bardzo ważny jest sposób przekazywania wartości. Bardzo ważna jest to umiejętność nawiązania kontaktu z uczniem. Pożądaną relacją interpersonalną między nauczycielem i wychowankiem jest dialog. Nauczyciel musi być osobą potrafiącą dokonywać właściwego wyboru wartości. Jak zauważa Dróżka: nauczyciel powinien być „źródłem wartości - ich swoistą ofertą poprzez to kim jest - jako przykład osobisty oraz poprzez to jaki styl pedagogiczny urzeczywistnia, a to zależy od jego systemu wartości. System wartości stanowi bowiem i decyduje o treści (zawartości) jego osobistych przeświadczeń i wizji pedagogicznych, co w konsekwencji decyduje o wyborze treści i metody, a więc o tym, jakimi wartościami są nasycone organizowane przez niego sytuacje wychowawcze (dydaktyczne)” (Dróżka, 1997, s. 351).

Rówieśnicy

Grupy rówieśnicze odgrywają istotną rolę w kształtowaniu wartości młodego człowieka. Grupa rówieśnicza jest grupą społeczną, która składa się z osób będących w tym samym wieku, przeważnie jednolita pod względem płci (Olechnicki, 1997). Jak zauważa Pilch „grupa rówieśnicza dziecięca powstaje w wyniku naturalnej potrzeby zabawy i kontaktu dzieci między sobą” (Pilch, 1995, s. 176-177). Dziecko trzyletnie zaczyna przejawiać skłonność do zabawy grupowej, dla czterolatka ważna już jest opinia innych, dąży również do zwrócenia na siebie uwagi (Pilch, 1995).

Młody człowiek w grupie rówieśniczej czuje się bezpiecznie. Grupa zwiększa poczucie własnej wartości. Grupa wpływa na powstanie nowych form zachowań. Pozwala dostrzec inne wzory po-

and actions.

Axiological authority is a person whose behaviour fascinates and encourages imitation. It is a personal model that sets aims for human actions. Moral, aesthetic and religious authority can be underlined. The music or movie “stars”, the so-called celebrities are very often aesthetic authorities. (Jacko, 2007.)

The teacher should be authentic and reliable to become an authority for students. M. Łobocki thinks: “The recognition of authorities is associated with a certain limitation of pupils’ freedom, it does not destroy them for sure but rather directs them appropriately and - thanks to this - prevents undesirable moral and social behaviours. Any excess of freedom leads to anarchy. This is why it is difficult to understand the appropriate sense of freedom in education without referring to the definition of authority at the same time. (...) The desirability of recognizing authority in education defends itself by that it contributes to its greater effectiveness” (Łobocki, 1994, p. 8-9.)

The way of transmitting values is very important. The ability to make contact with a student is also very important. A desired interpersonal relation between the teacher and the student is a dialogue. The teacher has to be a person, who can make an appropriate decision. As Dróżka says: the teacher should be “the source of values - their specific offer by who he is - as a personal example and by that what pedagogical style he implements, and it depends on his system of values. The value system is and decide on the content of his personal beliefs and pedagogical views, determining in consequence the choice of content and method, thus about what values are encompassed in educational (didactic) situations organized by him” (Dróżka, 1997, p. 351.)

Peers

Peer groups play an essential role in shaping the values of a young person. Peer group is a social group, which consists of people, who are in the same age, and who usually are uniform in terms of sex (Olechnicki, 1997.) Pilch notes “a children’s peer group is created as a result of the natural need of fun and contact between children” (Pilch, 1995, pp. 176-177.) A three-year-old child starts to show the tendency to group play, whilst for a four-year-old child the opinion of others is important and they tend to start striving to attract attention (Pilch, 1995.)

A young person feels safe in a peer group. Such a group enlarges self-esteem. The group influences creation of the new forms of behaviour. It allows to notice behavioural patterns and the values different

stępowania i wartości niż te, które były w rodzinie (Błasiak, 2009).

Jak zauważa Znaniecki „znaczenie grup rówieśników jako czynnika wychowawczego zależy od tego, w jakiej mierze przyczyniają się one do urabiania jednostki pod względem społecznymi przygotowania jej do udziału w grupach dojrzałych. Nie ulega wątpliwości, że w ogóle ich wpływ na osobowość społeczną jednostki jest pożądany i w pewnym zakresie niezastąpiony (...). Są to więc takie czynności, dla których grupa rówieśników stanowi niezbędne wprost przygotowanie, i osobnik przygotowania tego pozbawiony, opóźnia się, a nieraz zupełnie paczy w swoim rozwoju” (Znaniecki, 1973, s. 147-148).

Dziecko może w grupie rówieśniczej spotkać kolegów o podobnych zainteresowaniach, potrzebach i pragnieniach. Sprawia to, że czuje się akceptowany. Kontakty z rówieśnikami zapewniają mu emocjonalne bezpieczeństwo (Bielecka, 2003). Taka sytuacja sprzyja poznaniu i jak i zaakceptowaniu nowych wartości, niespotkanych w środowisku rodzinnym czy szkolnym. Środowisko rówieśnicze jest odpowiednim miejscem przejścia od wyłącznych wpływów rodziny do zasad organizacji życia społecznego.

Interakcje w grupie rówieśniczej zachodzą w sposób spontaniczny, tak więc oddziaływanie na osoby w niej znajdujące się zachodzi często w sposób niezamierzony.

Dzieci dostosowują swoje zachowanie do innych członków grupy, naśladowując sposób mówienia, ubioru, postawy preferowanie określonych wartości. Bywa, że nie zawsze wybór wartości lansowany przez grupę jest godny naśladowania. Dlatego tak ważne jest, aby dziecko wcześniej było odpowiednio przygotowane przez swoich rodziców do dokonywania właściwych wyborów, a zatem naśladowania właściwych zachowań.

Rola środków masowego przekazu w kształtowaniu wartości

Środki masowego przekazu odgrywają znaczącą rolę w kształtowaniu wartości. Mass media pełnią funkcję informacyjną, opiniotwórczą, rozrywkową, edukacyjną, identyfikacyjną, socjalizacyjną i propagandową (Chlaszcz, Pietruszka, Sikorski, 2005).

Funkcja informacyjna pozwala zaspokoić potrzebę człowieka związaną z zaspokojeniem informacji. Człowiek dzięki mediom może dowiedzieć się o aktualnych wydarzeniach zachodzących w kraju i na świecie. Dzięki zdobytym informacjom może rozwijać swoje pasje i zainteresowania. Człowiek oczekuje wiadomości prawdziwych i rzetelnych. Jednak nie zawsze odbiorca informacji może w pełni zaspokoić swoje pragnienie. Bywa, że podaje się informacje, które nie są zgodne z prawdą lub są niewystarczająco pełne (tzw. „półprawdy”). Takie manipulowanie informacjami w celu podawania nieprawdy, które jest obciążone złą intencją nie przyczyni się do kształtowania prawdy. Często

than those that occurred in a family (Błasiak, 2009.)

As Znaniecki notes “the significance of peer groups as an educational element depends on the extent to which they contribute to the formation of an individual in social terms and preparing them to participate in mature groups. There is no doubt that their influence on the social personality of an individual is intended and irreplaceable to some extent (...) These are the activities for which a peer group is a necessary preparation, and a person without this preparation is delayed and often completely destroys his development” (Znaniecki, 1973, pp. 147-148.)

A child can meet friends with similar interests, needs and desires in the peer group. It makes them feels accepted. Contacts with peers provide him with emotional security (Bielecka, 2003.) This situation favours learning and accepting new values, unusual in a family or school environment.

The peer environment is the right place to move from individual influence of the family to the principles of social organization.

Interactions in a peer group appear in a spontaneous way, thus an influence on its members is often unintentional.

Children adjust their behaviour to other members of the group, imitating their way of speaking, dressing, their attitudes, preferring specific values. It happens that not always the choice of values promoted by the group is worth imitating. Therefore, it is so important for a child to be properly prepared earlier by their parents to make the right choices and thus to imitate the right behaviours.

The role of mass media in shaping values

The mass media play a significant role in shaping values. Mass media perform an informative, opinion-forming, entertainment, educational, identification, socialization and propaganda function (Chlaszcz, Pietruszka, Sikorski, 2005.)

Informative function allows to satisfy the human need connected to obtaining information. A human being, thanks to media, can learn about current events in the country and world. Thanks to the obtained information, he can develop his passions and interests. A man expects to be receiving real and accurate information. However, not always the recipient of information is able to fully satisfy his desire.

Sometimes, one gives an information that is not true or is inadequately complete (the so-called “half-truths”) Such manipulation of information in order to deliver untruth and carries bad intentions will not contribute to shaping the truth. It often happens so in order to form the reality corresponding to the

dzieje się tak, w celu kreowania rzeczywistości odpowiadającej wyobrażeniu wąskiej grupy. Takie postępowanie przyczynia się do kształtowania nie zawsze pożądaných wartości.

Środki masowego przekazu kształtują opinię odbiorców na dany temat. Wywierany wpływ może być pozytywny jak i negatywny. Dzięki odpowiednio dobranym informacjom można kształtować uczucia, postawy, myślenie, działanie i sposób wartościowania ludzi. Środki masowego przekazu często podają gotowe wzory zachowania. Przedstawia się atrakcyjne i bardzo sugestywne modele postępowania, co wywołuje chęć do naśladowania i upodobnienia się pod względem wyglądu zewnętrznej jak i zachowania (Błasiak, 2009).

Często powtarzane informacje (takie działania wykorzystywane są w mas mediach) powodują utrwalenie w świadomości odbiorcy konkretnych zachowań, reakcji czy poglądów. Bywa, że twórcy danego programu namawiają odbiorców do konkretnej działalności, wykorzystując zachętę, apel czy radę (Chlaszcz, Pietruszka, Sikorski, 2005).

Do każdego człowieka docierają liczne i bardzo różnorodne wiadomości za pośrednictwem środków masowego przekazu. Mogą one oddziaływać bardzo systematycznie. Ich regularność i powtarzalność sprawiają, że mogą funkcjonować jako jeden z najważniejszych instrumentów władzy. Media kształtują poglądy, opinie, mody (Goban-Klas, 1999). Tak więc, mogą w dużej mierze wpływać na hierarchię wartości odbiorcy, zmieniając styl życia i wzory ludzkich zachowań. Środki masowego przekazu w znacznym stopniu kształtują kierunek rozwoju ludzkiej cywilizacji (Sonczyk, 1999).

Wpływ środków masowego przekazu na osobowość człowieka jest bardzo duży. Wyróżnia się trzy jego rodzaje:

- wpływ bezpośredni,
- wpływ kumulatywny,
- wpływ podświadomy.

Wpływ bezpośredni obejmuje sferę doznań intelektualnych i emocjonalnych, które tworzą się pod wpływem przekazywanych treści. Przykładem może być naśladowanie podanego wzoru zachowania, przyjęcie lansowanego w mediach poglądu za swój. Wpływ kumulatywny, który jest zasadniczo niedostrzegalny, bywa porównywany do procesu drążenia, a więc stopniowego przygotowania przez jeden etap następnego. Wpływ podświadomy polega na wnikanii w psychikę człowieka treści prezentowanych przez media, które dają o sobie znać dopiero w efekcie końcowym (Lepa, 2003).

Istnieje niebezpieczeństwo, że młody człowiek pod wpływem mediów przyjmuje negatywne wzory zachowania. Oglądanie np. w telewizji scen przemocy, powoduje u odbiorcy znieczulenie i zubożenie na przeżycia dramatyczne. Może się zdarzyć, że oglądający będzie próbował naśladować negatywne zachowania. Identyfikacja odbiorcy z bohaterem agresywnym zwiększa występowanie takich zachowań w życiu (Ejsmond, Kosmala, 2005).

idea of a narrow group. Such behaviour contributes to creating not always desirable values.

Mass media form the opinion of recipients on a given topic. The influence can be positive or negative. Thanks to properly selected information, one can form emotions, attitudes, thinking, actions and the way of judging people. Mass media often gives ready behavioural patterns. Attractive and very suggestive behavioural models are presented, which causes a desire to imitate and become similar in terms of appearance as well as behaviour (Błasiak, 2009).

Often repeated information (such activities are used in the mass media) causes preservation of specific behaviours, reactions or views in the receiver's consciousness. Sometimes, the creators of a specific program persuade receivers to a particular activity, using an encouragement, appeal or advice (Chlaszcz, Pietruszka, Sikorski, 2005.)

Every person obtains numerous and various information provided by the mass media. They can influence us in a very systematic manner. Their regularity and repetition makes them function as one of the most important instruments of power. The media shapes the views, opinions and fashions (Goban-Klas, 1999.) Thus, they can have an influence on the hierarchy of receiver's values, changing his lifestyle and behavioural patterns. To a large extent, mass media form the way of development of human civilization (Sonczyk, 1999.)

The influence of mass media on human personality is very strong. We distinguish its three types:

- direct influence,
- cumulative influence,
- subconscious influence,

Direct influence involves the sphere of intellectual and emotional experience, which are created under the influence of the transmitted content. An example could be imitating a given behavioural pattern, accepting the view promoted in the media as yours. Cumulative influence, which is basically imperceptible, is sometimes compared to the process of drilling down, thus to a gradual preparation by one stage to the next, upcoming stage. Subconscious influence consists in penetration into the human psyche of contents presented by the media that only make their presence felt in the final result (Lepa, 2003.)

There is a danger that a young person, remaining under the influence of media, will adopt negative behavioural patterns. For example, watching scenes of violence on TV causes insensibilization and indifference to dramatic experience in the receiver. It could happen that the watcher will try to imitate negative behaviours. The identification of receiver with an aggressive character increases the occurrence of such behaviours in life (Ejsmond, Kosmala, 2005.)

Można wyróżnić cztery kierunki zmian w osobowości człowieka, które są spowodowane oddziaływaniem mediów:

- niektóre z dotychczasowych postaw i opinii przestają istnieć,
- powstają nowe opinie i postawy,
- następuje wzmocnienie istniejących postaw i ugruntowanie opinii,
- osłabienie dotychczasowych postaw i podważenie opinii (Lepa, 2003).

Warto zauważyć, że te same treści przekazane przez mass media wywołują u różnych ludzi odmienne reakcje. Zależy to od np. od podatności odbiorcy na wpływ określonych treści, od poczucia wartości danej osoby, poziomu aspiracji, stopnia krytycyzmu. Badania E. Katz i P. Lazarsfeld pokazują, że istotny wpływ na odbiorcę mass mediów wywierają małe grupy, np. rodzina, grupa koleżeńska (Lepa, 2003).

Kultura masowa to bardzo ważny obszar oddziaływań na zachowanie człowieka. Oprócz wielu zalet niesie niestety pewne zagrożenia. Dobrołowicz wskazuje, że jednym z nich są aksjologiczne złudzenia dotyczące pojęcia i hierarchii wartości. Uznaje się za wartość coś, co nie jest jakością aksjologiczną lub nie dostrzega się istotnych wartości. Za najważniejsze uważane są wartości konsumpcyjne, hedonistyczne i witalne (Dobrołowicz, 2004).

Wnioski

1. Aksjologia odgrywa bardzo ważną rolę w pedagogice.
2. Rodzina jest najważniejszym środowiskiem, które stwarza najlepsze warunki do przekazywania wartości.
3. Szkoła a przede wszystkim nauczyciel odgrywa ważną rolę w kształtowaniu wartości młodego człowieka.
4. Grupa rówieśnicza, oddziałująca w sposób spontaniczny, wpływa na świat wartości dziecka.
5. Mass media pełniąc funkcję informacyjną, opiniotwórczą, rozrywkową, edukacyjną, coraz częściej kształtują hierarchię wartości.

Literatura / References

1. Bielecka E. (2003). Dziecko w grupie rówieśniczej – interakcje między dziećmi. W: J. Izdebska (red.), *Dziecko w rodzinie i w środowisku rówieśniczym*. (s. 248-283), Białystok: Trans Humana.
2. Błasiak A. (2009). *Aksjologiczne aspekty procesu wychowania*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
3. Brezinka W. (2000). *Metatheorie der Erziehung. Eine Einführung in die Grundlagen der Erziehungswissenschaft, der Philosophie der Erziehung und der Praktischen Pädagogik*, München, Reinhard. 1978, s. 92, za M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. <https://doi.org/10.2378/9783497008469>
4. Brzozowski P. (1993). Przekazywanie wartości w rodzinie. *Psychologia Wychowawcza*, 2, s.190-197.
5. Chlaszcz J., M. Pietruszka, D. Sikorski (2005). *Media* Lublin: Wydawnictwo KUL.
6. Cudak H. (2010). Uwarunkowania międzypokoleniowego przekazu wartości w rodzinie. W: W. Muszyński (red.), *Wartości w rodzinie: ciągłość i zmiana* (s. 17-35). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2010.

We can distinguish four directions of changes in human personality, which are caused by the influence of the media:

- some of occurring attitudes and opinions cease to exist,
- new opinions and attitudes are formed,
- existing attitudes and opinions are strengthened,
- weakening of occurring attitudes and questioning opinions (Lepa, 2003.)

It is worth to notice that the same contents transmitted by the mass media causes different reactions in different people. It depends, for example, on the susceptibility of a given receiver to the influence of specific contents, self-esteem of a given person, aspiration level and criticism degree. Research of E. Katz and P. Lazarsfeld shows that small groups, such as family, friends have a significant influence on the receiver of mass media (Lepa, 2003.)

Mass culture is a very important area of influencing on human behaviour. Apart from many advantages, it unfortunately brings some dangers. Dobrołowicz points that one of them are axiological illusions regarding the concept and the hierarchy of values. Something that is not axiological quality is perceived as a value or no essential values are spotted. Consumer, hedonistic and vital values are considered as the most important ones (Dobrołowicz, 2004.)

Conclusions

1. Axiology plays a very important role in pedagogy.
2. Family is the most important environment that creates the best conditions for transmitting values.
3. School and, most of all, the teacher play a very important role in forming values of a young person.
4. Peer group, acting in a spontaneous way, affects the child's world of values.
5. Mass media, while performing an informational, opinion-forming, entertainment and educational function, more often form the hierarchy of values.

7. Dobrołowicz J. (2004). *Pedagogika wobec aksjologicznych złudzeń kultury popularnej. Materiały konferencyjne. Pedagogika we współczesnym dyskursie, V ogólnopolski zjazd pedagogiczny: Przetrawianie i rozwój – niezbywalne powinności wychowania*, T. II, Wrocław.
8. Dróżka W. (2005). Wartości edukacyjne osoby nauczyciela. W: T. Kukołowicz, M. Nowak (red.) *Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne*. (s.351-370). Lublin: RW KUL.
9. Ejsmond M., B. Kosmala (2005). *Media, wartości, wychowanie*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
10. Gajda J. (2008). Wartości w wychowaniu. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. VII, (s.38-41). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
11. Goban-Klas T. (1999), *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Warszawa: PWN.
12. Jacko J. F. (2007). Autorytet a kompetencje – perspektywa edukacyjna. W: W. J. Maliszewski (red.), *Komunikacja społeczna a wartości w edukacji. Nowe znaczenie i sytuacje. Humanistyczne (i inne) konteksty komunikowania „się” i „Ja” w obszarze wartości wewnątrz edukacji*. (130-147), Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
13. Kawula S. (2004). Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo-wychowawcza. W: S. Kawula, S. Brągiel, A. W. Janke (red.), *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*. (s.47-81). Toruń: Wydawnictwo „Adam Marszałek”.
14. Klimek K. (2007). System wartości i aksjologia współczesnej edukacji. W: W. J. Maliszewski (red.), *Komunikacja społeczna a wartości w edukacji. Nowe znaczenie i sytuacje. Humanistyczne (i inne) konteksty komunikowania „się” i „Ja” w obszarze wartości wewnątrz edukacji* (s.106-115). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek. <https://doi.org/10.12775/pch.2012.005>
15. Kukołowicz T. (1998). *Rodzina wychowuje*. Stalowa Wola: Oficyna Wydawnicza Fundacji Uniwersyteckiej.
16. Kunowski S. (1981). *Podstawy współczesnej pedagogiki*. Łódź: Wydawnictwo Salezjańskie.
17. Lepa A. (2003). *Pedagogika mass mediów*. Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie.
18. Łobocki M. (2004). Autorytet w wychowaniu. *Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze*, 9, 1994, s. 8-9.
19. Michałowski S. (1993). *Pedagogia wartości*. Bielsko – Biała: Wydawnictwo „Debit”.
20. Nowak M. (2001). *Podstawy pedagogiki otwartej*. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
21. Olbrycht K. (2002). *Prawda, dobro i piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*. Katowice: Wydawnictwo.
22. Olechnicki K. Załęcki P.(1997). *Słownik socjologiczny*. Warszawa: Graffiti BC.
23. Pilch T. (1995). Grupa rówieśnicza jako środowisko wychowawcze. W: T. Pilch, I. Lepalczyk (red.). *Pedagogika społeczna*. (s.174-186). Warszaw: Wydawnictwo „Żak”.
24. Rath L. E., M. Harmin, S. B. Simon (1978). *Values and Teaching*. Toronto – London – Sydney.
25. Rostowska T. (2001). System wartości rodziców i dzieci jako zadanie rozwojowe. W: D. Kornas-Biela (red.), *Rodzina: źródło życia i szkoła miłości*. (s. 217-229). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
26. Sonczyk W. (1999). *Media w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
27. Wilk J. (2002). *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*. Lublin: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska.
28. Wołoskiuk B. (2010). *Wychowanie do wartości w edukacji wczesnoszkolnej*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
29. Ziemska M. (1986). Postawy rodzicielskie i ich wpływ na osobowość dziecka. W: M. Ziemska (red.). *Rodzina i dziecko* (s. 155-159). Warszawa: PWN.
30. Znaniecki F. (1973). *Socjologia wychowania. T. I, Wychowujące społeczeństwo*. Warszawa: PWN.